

УДК 37.091.64

МАРІЯ ТОВСТЯК

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

ДИДАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СТРУКТУРУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРА З УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Розглядається сутність та особливості формування умінь роботи з навчальною інформацією в магістратурі з управління навчальним закладом. Обґрунтовується необхідність для майбутнього менеджера освіти опанування процесом структурування навчальної інформації, що повинно знайти в сучасній вищій школі належне дидактичне забезпечення.

***Ключові слова:** магістратура, менеджер освіти, навчальна інформація, структурування навчальної інформації, принципи структурування навчальної інформації.*

Постановка проблеми. Культура роботи з інформацією є на сьогодні однією з основних вимог до фахівця будь-якої галузі, знаходячи своє відображення у якості виконання ним професійних завдань. Проте особливу роль вона відіграє в роботі педагога, для якого навчальна інформація є не лише професійним інструментом, засобом формування і структурування навчального змісту з дисциплін, що викладаються, а й матеріалом для дидактичної трансформації, що вимагає від нього глибокої обізнаності з закономірностями пізнавальної діяльності та способами її ефективної організації в навчальному процесі.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема роботи педагога з навчальним змістом, який постає у вигляді певної інформації, його адаптації до певної навчальної ситуації є традиційною для вітчизняної дидактики і пов'язана в історії своєї розробки з іменами В. Давидова, М. Данилова, П. Ерднієва, Л. Зоріної, В. Краєвського, І. Лернера, В. Онищука, В. Паламарчук, М. Скаткіна, В. Шаталова та інших відомих учених. Сучасна українська педагогіка більшою мірою продовжує цей напрямок у царині середньої освіти, що є закономірним, зважаючи на всезагальну соціальну значущість цієї освітньої ланки та її фундаційну роль в опануванні навчального змісту з основ наук і формування первинних навичок роботи з навчальною інформацією. Проте педагогіка вищої школи, зокрема, у зв'язку з упровадженням Болонського процесу, не меншою мірою потребує досліджень проблеми структурування навчального змісту, що повною мірою б відображали б запити сьогодення.

Специфічною в цьому відношенні є підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів, що здійснюється магістратурами педагогічних вишів. Її аналіз у ракурсі дидактичного забезпечення навчального процесу, зокрема, структурування навчальної інформації при вивченні дисциплін з менеджменту освіти, що найбільш повно відображають вимоги до професійної готовності майбутнього фахівця, становить **мету** пропонованої статті.

Виклад основного матеріалу. Проблема організації навчального процесу в магістратурі сьогодні привертає увагу дослідників, спонукає до методичного пошуку науково-педагогічних працівників, досить широко обговорюється на

шпальтах педагогічної періодики. Їй присвятили дослідження В. Берека, С. Вітвицька, М. Гриньова, О. Гура, І. Кривошапка, Л. Лебедик, М. Супрун, С. Чорна, С. Яшук та чимало інших дослідників.

Окрему проблему становить підготовка в магістратурі менеджерів освітньої галузі як педагогів-управлінців, що повинні опанувати можливості системної організації діяльності навчальних закладів. Як слушно стверджує В. Берека [2], забезпечення української освіти кваліфікованими управлінцями є запорукою її конкурентоспроможності, а відтак – того, щоб «відбулася трансформація теперішньої освіти в освіту інформаційного суспільства». Це, зазначає вчений, з одного боку, вимагає формування нових якостей, що стають актуальними в нових умовах, з іншого – використання нових можливостей, що з'являються завдяки новій техніці і технологіям в освітянській діяльності.

Готовність до ефективної управлінської діяльності формується на ґрунтовній когнітивній основі, що почасти забезпечується попереднім навчанням, почасти складається під час навчання в магістратурі. Добір і використання форм і методів організації навчального процесу, що повною мірою використовують наявний у магістранта ресурс знань і водночас надають йому істотного якісного і кількісного розвитку, а також, що важливо, орієнтують на подальшу неперервну професійну самоосвіту, є на сьогодні одним із найважливіших завдань викладача. І в цьому контексті на особливе акцентування заслуговують проблеми структурування навчальної інформації.

Дослідники розглядають процес структурування інформації в єдності його дидактичних і психологічних ознак. Як відзначає М. Роголіна, «дидактичні ознаки представлено питаннями призначення та видів текстової інформації, способами її структурування й особливостями композиції навчального матеріалу. Психологічні – питаннями видів розумових операцій і способів їх розвитку у навчальному процесі» [5]. Звісно, ці ознаки є взаємодоповнювальними, вони виступають у тісному взаємозв'язку, характеризуються взаємозумовленістю і сприяють цілісному розумінню педагогічних явищ.

Структурування інформації, що застосовується в навчальному процесі, є одним із видів дидактичного моделювання. Воно дозволяє адаптувати стандартний навчальний зміст до конкретних умов його освоєння, тобто забезпечує дидактичні основи особистісного підходу в навчанні, узгодження окремого й загального в світосприйнятті тих, хто навчається, поєднання традиційного й інноваційного в їхній професійній підготовці.

Структурування навчальної інформації може відбуватися залежно від домінуючих підходів, що реалізуються в навчальному процесі. Зокрема, І. Герніченко, спираючись на дослідження А. Крутського, вказує на такі з них, як дискретний, системно-функціональний, системно-структурний, системно-логічний. Разом із тим, І. Герніченко констатує, що «загалом системні методологічні підходи до навчання дозволяють упорядковувати і структурувати навчальний матеріал, але це відбувається поки досить декларативно через відсутність єдиної методологічної бази за визначенням структури навчального матеріалу» [4, с. 51-52].

Українська дослідниця М. Артюшина [1] виокремлює низку принципів структурування навчальної інформації, кожен з яких дозволяє підвищити ефективність її включення до навчального процесу. Так, «структурно-логічний принцип передбачає логічний зв'язок між поняттями та судженнями; дидактичний принцип структурування тексту, підручника, курсу лекцій тощо враховує співвідношення старого та нового, простого та складного, словесного

та наочного, абстрактного та конкретного; компонентний принцип передбачає урахування основних елементів наукового знання (факти, поняття, категорії, принципи, закони, теорії, проблеми, гіпотези, методи тощо)». Вчена розглядає структурування інформації як одну з процедур перетворення її на зміст навчання, відносячи до останніх також фільтрацію (відбір та виключення зайвої інформації з аналізованого масиву), стиснення (адаптація обсягу інформації до можливостей її засвоєння тими, хто навчається, за відведений час) та редагування (переструктурування, переформулювання, спрощення, доповнення прикладами, поясненнями тощо). Однак у практиці педагогічної діяльності ці процедури часто є синхронними, нерозривними, тобто наведена класифікація більшою мірою відображає структурні компоненти цілісного процесу, ніж процедурну послідовність.

Освоєння і вдосконалення цих процедур ми розглядаємо як одне з істотних завдань професійної підготовки менеджера освіти. Його вирішення вимагає, щоб при структуруванні навчальної інформації, зокрема, під час вивчення курсів професійного спрямування, враховувалися її джерело і сфера застосування в навчальному процесі. З цих міркувань умовно навчальну інформацію можна розподілити на: а) таку, що є повністю відфільтрованою, дидактично адаптованою і вивчається в безпосередній взаємодії з викладачем; б) таку, що є частково відфільтрованою та дидактично адаптованою і цілеспрямовано вивчається в ході самостійної роботи магістранта; в) інформацію, яку здобуває чи продукує сам магістрант у ході діяльності, що поєднує в собі навчальний і практично-діяльнісний (професійний) компоненти, зокрема, під час навчально-виробничої практики, при виконанні курсової чи магістерської роботи.

Роль навчальної інформації останнього з перелічених типів є досить значною в формуванні професіоналізму майбутнього освітнього менеджера. Проте і сам процес її здобування, і її зміст та його оцінка магістрантом частково залишаються за межами навчальної взаємодії, що покладає особливу вагу на пропедевтичну роботу керівників практики та наукового дослідження магістранта, викладачів фахових дисциплін.

Навчально-виробнича практика іноді сприймається магістрантом у її функціонально-діялісному аспекті, як спосіб вивчення системи роботи освітнього менеджера у середовищі навчального закладу, засвоєння його обов'язків і повноважень у ході безпосереднього спостереження. Але така точка зору призводить до зосередження уваги на інформації найбільш загального, нормативуючого характеру, та найбільш конкретній, що пов'язана з суб'єктивним сприйняттям окремих прийомів діяльності менеджера. Проте неможливо реалізувати потужний потенціал цієї форми навчальної діяльності, якщо не акцентувати особливої уваги на його інформаційному аспекті з професійно-аналітичних позицій, що дозволяє не лише зібрати конкретну інформацію, а й правильно інтерпретувати її з управлінської, педагогічної, наукової точки зору. Об'єктивна інтерпретація емпіричної інформації бачиться нам одним із найважливіших умінь менеджера освіти, що дає йому змогу дати правильну оцінку управлінської ситуації і прийняти управлінське рішення, що максимально враховує інтереси всіх її учасників.

Ще один аспект проблеми стосується безпосередніх і опосередкованих форм передачі навчальної інформації. До останніх належать різноманітні електронні й паперові посібники, дидактичні засади створення яких також нероздільно пов'язані зі структуруванням навчальної інформації, та інші джерела, що подаються в статичному вигляді (як статичність, маємо на увазі саме їхню незмінність при користуванні будь-яким суб'єктом, оскільки сьогодні до їхнього

числа відносно не лише друковані тексти, а й аудіопосібники, відеопрезентації, дидактично адаптовані фрагменти фільмів та телепередач тощо). Безпосередні ж форми відзначаються певною імпровізованістю, і, окрім традиційного усного спілкування, все більш інтенсивно приєднують електронні способи онлайн-ової та відтермінованої взаємодії. При цьому, з точки зору теорії мовної комунікації, особливо важливо, щоб співрозмовники володіли «спільним кодом та знанням того, як шифрують та дешифрують інформацію у вербальній комунікації» [6, с. 101]. Мова йде про те, що ефективність безпосередньої взаємодії того, хто навчає, і того, хто навчається, передбачає освоєння комунікативних можливостей каналу інформації і відповідних способів її структурування. З цих позицій в усному спілкуванні розглядаємо, наприклад, освоєння всіма його суб'єктами системи екстралінгвістичних пристосувань, невербальних засобів передачі інформації. Що ж до взаємодії через електронні пристрої, то одним із актуальних завдань бачиться розробка методики їхнього використання при вивченні певних дисциплін, наприклад, виокремлення в загальній системі роботи над нею тих інформаційних пластів, які повинні функціонувати саме в такий спосіб, а відтак – системи їхнього кодування і декодування.

Загалом, специфіка сучасного періоду все більшою мірою акцентує необхідність освоєння нових технічних можливостей роботи з навчальною інформацією. Так, аналізуючи сучасні вимоги до викладача вищої школи, що дозволяють йому здійснювати навчальний процес на належному рівні, М. Супрун наголошує на необхідності «наявності ефективної системи інформаційних фільтрів – ціннісного, інтелектуального, психологічного, морально-етичного, дидактичного тощо, які б давали змогу виділяти з інформаційного поля освітньої галузі ті інформаційні блоки, які можна розглядати як одиниці знань; володіння мислительними процедурами і розумовими діями, зорієнтованими на розв'язання професійно-педагогічних інформаційних завдань; сформованих методів і засобів предметного опрацювання фахової інформації та адаптації її до рівня певної категорії споживачів» [7, с. 115]. На наш погляд, ці вимоги не є самоцінними: організація навчального процесу в магістратурі тісно пов'язана з дотриманням цих вимог не лише в їхньому методично-інструментальному аспекті, а й у власне навчальному, і насамперед це стосується магістратур педагогічного спрямування. Тож ми обстоюємо ідею широкого залучення до навчального процесу в магістратурі таких видів роботи і систем завдань, які не лише пов'язані зі структуруванням навчальної інформації в різних її формах, відповідно до різноманітних умов і цілей застосування тощо, а й розкривають технологічні аспекти цього процесу.

Ми виходимо з міркувань, що майбутній менеджер освіти поєднує у своїй діяльності два аспекти: по-перше, він сам є вчителем, виконавцем відповідних функцій у шкільному колективі, а відтак, оцінюється широким загалом і з цієї позиції. Саме від майстерності його як учителя значною мірою залежить його управлінський авторитет, делегування йому морального права оцінювати діяльність підлеглих, визнання за ним ролі лідера шкільного колективу. Водночас він має бути не просто майстерним педагогом, а педагогом, що постійно розвивається сам і ініціює розвиток закладу, який він очолює, розширює зв'язки з громадськістю, а часто сьогодні і сам виступає як громадський діяч. Усе це вимагає від нього високої культури роботи з інформацією.

По-друге, компетентність керівника навчального закладу в дидактичних проблемах є важливою для здійснення кваліфікованого аналізу рівня професіоналізму педагогів, його становлення у молоді, коригування в більш

досвідчених учителів, без чого унеможливується цілеспрямоване й ефективне управління основним напрямком діяльності закладу – навчальним.

По-третє, не можна не погодитися з С. Бутаковим у тому, що «в дидактиці вже давно існує система емпіричних педагогічних принципів, користуючись якими, здавалося б, можна відібрати, організувати відповідним чином і структурувати навчальний матеріал. Та в дійсності цього не відбувається, оскільки ці принципи носять загальний характер і потребують удосконалення і надання їм більшої технологічності» [2, с. 4]. Саме в загальноосвітньому навчальному закладі найбільш відчутною є потреба усунення цих технологічних прогалин, і, разом із тим, саме там часто формується цінний досвід, здатний унести позитивні зміни у практику викладання навчальних дисциплін на сучасному рівні. І сьогодні дедалі частіше керівник навчального закладу постає і як дослідник освітнього процесу, ініціатор узагальнення і оприлюднення ефективних напрацювань педагогів, автор інновацій, які для свого впровадження повинні мати досконале інформаційне втілення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, підготовка кваліфікованого менеджера освіти в умовах магістратури розглядається нами як процес, однією з умов ефективності якого є оволодіння уміннями і навичками роботи з навчальною інформацією, зокрема, її професійно грамотного структурування. Активними і свідомими суб'єктами структурування навчальної інформації при цьому повинні виступати не лише викладачі, а й самі магістранти, що опановують основи управління навчально-виховним процесом у всіх його виявах. Перспективним у цьому відношенні бачимо розробку технології структурування навчальної інформації на основі надбань сучасної дидактики і з урахуванням можливостей, що відкриваються при застосуванні в навчальному процесі електронних пристроїв передачі інформації

Список використаних джерел

1. Артюшина М.В. Психологія діяльності та навчальний менеджмент / М.В. Артюшина, Л.В. Журавська та ін. – К.: КНЕУ, 2008. – 336 с.
2. Берека В.Є. Актуальні проблеми підготовки магістрів за спеціальністю «Управління навчальним закладом» / В.Є. Берека. – [Інтернет-ресурс]. – Режим доступу до дж.: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/2011/NiO_7_2011/ped/Berek.htm
3. Бутаков С.А. Структурирование учебного материала в соответствии с принципом восхождения от абстрактного к конкретному : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Сергей Анатольевич Бутаков: Магнитогорск, 2001 – 167 с.
4. Герніченко І. Підходи до структурування технічних дисциплін / Іван Герніченко // Педагогічний дискурс. – Вип. 19. – 2015. – С. 49 – 54.
5. Рогуліна М.Р. Структурування навчальної інформації з електроенергетичних дисциплін: особливості, технологія, вимоги / М.Р. Рогуліна. – [Інтернет-ресурс]. – Режим доступу до дж.: <http://pandia.ru/text/80/088/37887.php>
6. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації: Навч. посібник / О. Семенюк, В.Ю. Парашук. – К.: Видавничий центр «Академія», 2010. – 240 с.
7. Супрун М.В. Організація навчального процесу в магістратурі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) / М.В. Супрун // Вісник Житомирського державного університету. – 2015. – Випуск 3 (81). Педагогічні науки. – С. 115-120.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2016 р.

ТОВСТЯК М.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленко,
Україна

**ДИДАКТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ СТРУКТУРИРОВАНИЯ УЧЕБНОГО МАТЕРИАЛА
ПРИ ПОДГОТОВКЕ МАГИСТРА УПРАВЛЕНИЯ УЧЕБНЫМИ ЗАВЕДЕНИЯМИ**

Рассматриваются сущность и особенности формирования умений работы с учебной информацией в магистратуре по управлению учебным заведением. Обосновывается необходимость овладения будущего менеджера образования процессом структурирования учебной информации, что должно найти в современной высшей школе должное дидактическое обеспечение.

***Ключевые слова:** магистратура, менеджер образования, учебная информация, структурирование учебной информации, принципы структурирования учебной информации.*

TOVSTIAK M.

Poltava National Pedagogical University named after V. Korolenko, Ukraine

**DIDACTIC PROBLEMS OF STRUCTURING THE EDUCATIONAL MATERIAL IN THE
PREPARATION OF SCHOOL MANAGEMENT MASTERS**

The essence and features of formation of skills of work with educational information on master in school management. The necessity for a future Manager of education mastering the process of structurization of the educational information, which should find in a modern high school tribute didactic support.

Analyzes modern forms of educational interactions, require new didactic searches, structuring of educational information, and the problems frequently encountered in their application.

***Key words:** master, Manager, education information, structuring of educational information, the principles of structurization of the educational information.*